

א המשפט הוא ענין נשגב ונעלה מאוד. [א], במדרש [הוצא בראשית חבמה (שער הדיינים)] ו"ל, גדול המשפט, שקרא הקב"ה שם כסאו משפט, דכתיב (תהלים ס"ט, ט"ו) צדק ומשפט מכון כסאך, רבי עקיבא אומר בתורה צנצאים וצבתוצים מלינו, שהקב"ה מזכיר את המשפט, וסומך לו את החסד מכאן ואת הצדקה מכאן, בתורה מניין וכו'. גדול המשפט, שהוא אחד מג' דברים הנקראים עוז, ואלו הן, התורה והמשפט והמשיח, תורה מניין וכו'. גדול המשפט, שמתחבתו של הקדוש ברוך הוא ומעשיו כאחד, אבל במשפט אינו מזמן וסופט כאחד, אלא בתחלה מזמן ואחר כך סופט, דכתיב (תהלים ט', ח') וה' לעולם ישב כוון למשפט כסאו, ואחר כך (שם, ט') והוא ישפוט תבל בצדק וגו'. גדול המשפט, שהרבה מלות של זכות ברא

סימן א

מעלת משפט צדק ושברה

וחומר עוות הדין ועונשה

ובו י' סעיפים

הפלות מעלת משפט צדק וגורם השראת השכינה:

א המשפט על פי תורתנו הקדושה, הוא ענין קדוש נשגב ונעלה מאוד, עד שאמרו חז"ל שהשכינה שרייה בבית דין, והתורה הווררה על קום מצוה זו בכמה עשין ולאין, וגם הכשני דיל הווררו על זה מאד, וזה היה עיקר מעלת האבות והנביאים הקדושים, ששפטו בצדק בין אדם לחבירו, והיו אחד מן המעלות שנתתה בהן משיח צדקת, והקב"ה הפין בו יותר מכלל הקרבנות:

הקב"ה, כגון האמת והשלום והענוה והאמונה והברכה, ומכלל לא ייחד שמו אלא על המשפט, שנאמר (מלאכי ב', ז') איה אלהי המשפט, מפני מה, מפני שכולם כלולות במשפט, שנאמר (זכריה ו', ט') כה אמר ה' משפט אמת שפוטו וחסד ורחמים עשו וגו', עכ"ל. [ב], ובמדרש (דצ"ר, ה') ו"ל, אמר הקב"ה וכו' מכל מה שצדאתי איני אוהב אלא את הדין, שנאמר (ישעיהו ס"א, ח') כי אני ה' אוהב משפט, אמר הקב"ה לישראל, חייכם בזכות שאתם משמרים את הדין אני מתגבה, מנין, שנאמר (שם ה', ט"ז) ויגבה ה' צבקות במשפט, ועל ידי שאתם מגביהין אותי בדין, אף אני עושה צדקה ומשנה קדושתו ביניכם, מנין, שנאמר (שם) והא' הקדוש נקדש בצדקה וכו', עכ"ל. [ג], ובמדרש (תנחומא, משפטים ב', [הוצא במגילת המאור (אות רכ"ח)]) ו"ל, מעשה ברבי אסי, כשבא להסתלק מן העולם, נכנסו חכמי ישראל אליו ומלאוהו בוכה, אמרו לו, רבי, למה אתה בוכה, הלא יגיעתך בתורה היתה כל ימי חייך, ותלמידים רבים העמדת, ולא עוד אלא שמדה יתירה היתה בך, שלא נתעסקת בדיינים, אמר להם על זה אני בוכה, שלא נתעסקתי במשאן של ישראל, וקימתי בעצמי (משלי כ"ט, ד') ואיש תרומות ירסנה, לפיכך הדיין הראוי, המתעסק בדיינים לשם שמים להציל עשוק מיד עושקו, זוכה ומזכה לישראל ומעמידן בשלום, עכ"ל. [ד], ובמדרש [הוצא בראשית חבמה (פרק הדיינים)] ו"ל, ראה כמה אהוב וחביב

לפניו המשפט, ולפי שהדיינים מדה טובה לפני הקב"ה, מסרה למשה קודם תרי"ג מצות, שנאמר (שמות ט"ו, כ"ה) שם שם לו חק ומשפט וגו', ואמר ליה קדרם לפני בני כשלאן ערוך, דכתיב (שם כ"א, א') ואלה המשפטים וגו', כשם שהוא משים צפי התינוק, שנאמר (דברים ל"א, י"ט) שימה צפיהם, ולמה אהב כל כך המשפטים, לפי שהשלום תלוי בהם, כי כשיש בין אדם לחבירו דין ותחרות וקטטה ועושין ציניהם דין, השלום נעשה ציניהם, עכ"ל. [ה], ובשלה"ק (מסכת ר"ה, נר מצוה, אות כ"ט) ו"ל, אלקים, אין אלקים בכל מקום אלא דיין, ואף הדיין קרוי אלקים, ראה היאך כמו גדול של דיין אמת, שהוא משותף בשמו יתברך וכו', על כן צריך להיות יראת אלהים על הדיין, ובפרק קמא דסנהדרין (ו', א') אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, לעולם

יראה דיין עצמו כאלו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגינהם פתוחה לו מתחתיו כו', וזה לשון השור (תו"מ, סי' ח'), וכל בית דין מישראל שהוא הגון, שכינה עמהם, לפיכך רכיבין הדיינים ליטב באימה וביראה ובעטיפה ובכבוד ראש, ואסור להקל ראש וליטב לספר בדבר בטלה, אלא בדברי תורה ובחכמה, עכ"ל, ומכל שכן שאסור לספר בדברי לחוק וכו', זה הכלל, בכל הדברים שמוזהרין שלא לעשות בעת שמתפללין התפילה, וצריך להתפלל באימה וביראה, כן מוזהר כשיושב בדין, ולא כמו שראיתי בעוונותינו הרבים מנהג איזה דיינים, ואף שדיין דין אמת, מכל מקום כשפסקין וכו' באיזה ספור דברים, הרי מסלקין את השכינה מעלמם, בענין העטיפה שאינה נהוגה עתה בדיינים, מכל מקום ראיתי מורי החסיד הגאון מהר"ר שלמה ז"ל כשהיה יושב בדין, היה מתעטף בבגד העליון אשר בו הלך לבית הכנסת, עכ"ל. [ו], ובשפת אמת (משפטים תרי"ג) ו"ל, ואלה מוסיק על הראשונים כו', מסיני כו', דכתיב המשפט לאלקים הוא, אך בקבלת התורה בסיני קבלו בניי אלקות כמ"ש אנכי ה' אלקיך, ונכתב בתורה, לכן ע"י היגיעה בתורה זוכין למלאכה כח אלקי, ולכן נקראו הדיינים אלקים. וכמ"ש אלקים נכבד בעדת אל, מלשון ויתלב זה, שהדיינים המומחין מתלבשים ברה"ק וכו', וכל זה זוכין בכח התורה, וכמ"ש במשנה (אבות פ"ו, מ"א) העוסק בתורה לשמה כו' ונותנת לו מלכות וממשלה ותקור דין, כי

אשר ירשיעון אלקים, וכך אמר משה (דברים א', י"ז) כי המשפט לאלקים הוא, וכך אמר יהושפט וכו', כי האלקים הוא השופט וכו', ובאלה שמות רבה (ל', כ"ד) ראיתי, בצעה שהדין יושב ודן באלה, כביכול מניח הקב"ה שמי השמים, ומשרה שכינתו בצדו, שנאמר (שופטים ז', י"ח) כי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט, עכ"ל. וכע"ז כתב הרמב"ן (נמנדר י"א, ט"ו, ד"ה וקבלו) וז"ל, ולזה ירמזו הכתוב באלה (מהלים פ"ב, א') אלקים נצב בעדת אל בקרב

אלקים ישפוט, כי השכינה עממה להסכים על ידם, עכ"ל. [ח], ובשפתי בהן (דברים י"ט, י"ט, ד"ה ועשיתם) וז"ל, ובקצת שהשכינה שרויה עם הדיינים, וכשכוונתם לשם שמים אין דבר מקולקל יוצא משם, כי השכינה מסכמת לדעתם וכו', עכ"ל. [ז], ובלבוש (ס"ה, ס"ב) וז"ל, וכל בית דין מישראל שהוא הגון, שכינה עממה, שנאמר (מהלים פ"ב, א') אלהים נצב בעדת אל, לפיכך ריכזים הדיינים ליגב באימה וביראה מאימת השכינה שעממה, ובכבוד ראש ובעטיפת טליתן כדי שלא יפנו ראשן לכאן ולכאן, ותהא דעתן מיושבת עליהן, ומטעם זה ג"כ אסור לדיין להקל ראש וליגב ולספר בדברים בטלים כב"ד, כדי שלא יסית דעתו מן הדין, רק ידבר בדברי תורה ותכמה, עכ"ל. [י], ובאלשיך (שמות י"ח, ט"ו) וז"ל, כי יצא אלי העם וכו', והוא מאמר שמעון בן שטח לינאי המלך בעמדו לפניו לדין (סנהדרין י"ט, א'), לא לפני אהה עומד, כי אם לפני מי שאמר והיה העולם, וזה מאמר משה, אשר אמרת שאני מטריחם, שבאים כלם עומדים לפני, לא לפני הם באים, כי אם לפני יתברך, וזהו אומרו כי יצא אלי העם [בתמיה], אינם באים אלי בעצם, כי אם לדרוש אלקים, כי לפני מי שאמר והיה העולם הם באים, כי אלקים נצב בעדת אל, והאלקים נצב בדיינות עמדי, עכ"ל. [יא], ובאלשיך (דברים ט"ו, י"ט), כי כל משפט הבא לפני בית דין של מטה, כבר נשפט בבית דין של מעלה, והמכוין אל האמת לודק אל משפט אלקים אשר שפט למעלה, והבולתי עושה כן הוא מטה משפט העליון, וזהו אומרו לא מטה משפט, כלומר המשפט העליון לא תטנו, והנה אם היית שם לצד כי האלהים נצב בעדת הדיינים, אין פחד שמתה משפט, אך הוא כי איך מכיר רק פנים אשר תראה [הצעלי דין], אך לא אשר אין לו תמונה [הקב"ה], ואיך רואה והוא לפניך, ועל כן לכל מטה משפט אני אומר לך, לא תכיר פנים שהם פני הצעל דין, כלומר אך הכר אשר אין לו פנים כי אין לו תמונה, אותה תכיר כי הוא נצב עמך, עכ"ל. [יב], ובערבי נחל (שופטים, דברים י"ח, ה')

ע"י העסק בתורה משתנה דעת האדם להיות נמשך אחר דעת התורה וזכה למשפט אמת, עכ"ל. [וכע"ז] (שם, שופטים תרמ"ו), עי"ש]:

ב השכינה שרויה בבית דין. [א], בגמרא (סנהדרין ו', ז') [והוצא ברמב"ם (סנהדרין פכ"ג, ה"ח)] וז"ל, והיו הדיינים יודעין את מי הן דנין, [ובסמ"ע (ס"ה ח', סק"ט)] יהא דומה לו כאלו דן להקב"ה, ולפני מי הן דנין [בסמ"ע (שם, סק"י) שהש"ת אתם במשפט], שנאמר (מהלים פ"ב, א')

אלקים נצב בעדת קל, וכן ציהושפט הוא אומר (דה"ב, י"ט, ו') ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לה', [והעוול הנעשה לצעל דין, כאילו נעשה אליו, (מלבי"ם, סג)]. [ב], וברש"י (בראשית י"ח, א', ד"ה ישב הביא מן המדרש (ברא"ר מ"ח, ז'. ושה"ש ז', כ"ד) וז"ל, יגב כתיב, בקש [אברהם] לעמוד, אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד, ואתה סימן לצנין שעתיד אני להתייב בעדת הדיינים והן יושבין, שנאמר (מהלים פ"ב, א') אלהים נצב בעדת אל, עכ"ל. וברש"י (מהלים שם, ד"ה נצב בעדת אל) וז"ל, לראות אם אמת ישפטו, עכ"ל. [ג], ובווה"ק (ח"ב, משפטים קכ"ג, ז') וז"ל, בשעתא דאתקנו דיין דלתתא, וכד דיין מתתקין לתתא מתתקין לעילא, וכל תקונין דמלכא בתדוותא בשלימו דאינון שמה קדישא, והוה כלל חד, וכדין הוא שארי בגווייהו דכתיב (מהלים פ"ב, א') אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט, עכ"ל. [ד], ובמדרש (בתי מדרשות ח"א, לפ' ראה שופטים) וז"ל, וזמן שהצעלי דיין עומדים לפני הדיין, יהיה הדיין יודע שהשכינה עומדת שם וכו', שהוא משקיף על הדיין האריך מעמיד את הדין, אם לשקר אם לאמת, עכ"ל. [ה], ובמדרש תהילים (פ"ב) [הוצא בבה"ג (ס"ה)], ובסמ"ג (לאוין כ"ו)] וז"ל, מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל, זהו שאמר הכתוב (דברים א', י"ז) לא תכירו פנים במשפט, וכן יהושפט אומר (דה"ב, ז', י"ט ו') כי לא לאדם תשפטו כי לה' ועמכם צדבר המשפט, זה הקב"ה, שלא יאמרו הדיינים לעלמנו אנו יושבין, אמר להם הקב"ה, הו יודעין כי עמכם אני יושב, שנאמר וכו', עכ"ל. [ו], ובמנורת המאור (פ"ג, הדין והדיין) וז"ל, לעולם יראה הדיין עלמנו כאלו הוא עומד לפני השכינה, שנאמר אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט, ומשה רבינו ע"ה אמר כי המשפט לאלהים הוא, עכ"ל. [ז], וברמב"ן (שמות כ"א, ו', והגישו) וז"ל, ולדעתי יאמר הכתוב והגישו אדניו אל האלקים, עד האלקים יבא דבר שניהם [להלן כ"ב, ח'], לרמזו כי האלקים יהיה עממה בצד המשפט, הוא ילדיק והוא ירשיע, וזהו שאמר (שם)

א. המשפט על פי תורתנו הקדושה, הוא ענין קדוש נשגב ונעלה מאד, עד שאמרו חז"ל שהשכינה שרויה בבית דין, והתורה הוהירה על קיום מצוה זו כמטה עשין ולאויין, גם הכינוי דיל הוהירו על זה מאד, וזה היה עיקר טעמת האבות והנביאים הקדושים, ששפטו בצדק בין אדם לחבירו, וזהו אחד מן המעלות שנשתבחו בהן משה צדקנו, והקב"ה דפין בו יותר מכלל הקרבנות

הדין, שנאמר (יחזקאל ט"ו, ד') ויאלץ לך שם בגוים וגו', ואי זהו הדור זה הדין שנאמר (שמות כ"ג, ג') ודל לא תהדר, עכ"ל. [ב], ובטור (שם) ו"ל, וגם מלך המשית שיגלה במהרה בימינו, משכחו הפסוק בדבר משפט דכתיב (ישעיהו

י"א, ד'), ושפט בלדק ללים והוכיח במישור לענוי ארץ וגו', עכ"ל. [ג], ובטור (שם) ו"ל, והקב"ה חפץ בו יותר מן כל הקרבנות, דכתיב (משלי כ"א, ג') עשה לך קדקה ומשפט נבחר לה' מזבח, עכ"ל:

ו העולם עומד על זה. [א], במשנה (אבות פ"א, מ"ח) רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום, ע"כ. [ב], ובפסיקתא דר"ב (פיסקא י"ט, א' ו') ו"ל, ושלשתן דבר אחד, נעשה הדין, נעשה אמת, [ו] נעשה שלום, עכ"ל. [ג], ובטור

(שם) ו"ל, פירוש [העולם] מתקיים על ידי הדיינין שדינין ציין איש לחצירו, כי אלמלא הדין כל דללים גבר, עכ"ל. [ד], ובמדרש [הוצא בראשית חבמה (פרק הדיינין)] ו"ל, ועל הדין והלדקה העולם עומד, ושניהם הם יסוד העולם וזהו נבראו, שנאמר (ישעיה כ"ח, י"ז) ושמתי משפט לקו ולדקה למשקלת, פירוש כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, גם את המשפט לקו, ר"ל כמו קו של חוט שישים הבונה כשיבנה הכותל, כדי שלא יטה הבנין לכאן ולכאן וכו', כדי שיהיה על קו היושר ולא ימוט וכו'. וגרסינן במדרש (השס), הקדוש ברוך הוא הזהיר את ישראל למנות שופטים שדינין דין אמת לאמתו, ועובדין בצרכי צבור, וגודרין להם את הפרנות, ויתקנו את המקולקל, שכשדינין אמת לאמתו, יהיה שלום בעולם ויתקיים, שכך שנינו (אבות פ"א, מ"ח) על שלשה דברים העולם קיים על הדין וגו', עכ"ל. [וכע"ז במהרש"א (ח"א, סנהדרין י"ט, א', ד"ה אלא לפני), ע"ש]. [ה], ובנתיבות עולם (ח"א, נתיב הדין פ"א) ו"ל, ובמדרש (דצ"ר ה') שופטים ושופרים, אמר ר' לוי למה הדבר דומה למלך שהיה לו בניים הרבה והיה אוהב את הקטן יותר מכלן וכו', כך אמר הקב"ה וכו', ומכל מה שבראתי איני אוהב אלא את הדין, שנאמר כי ה' אוהב משפט, אמר הקב"ה נותן אני מה שאהבתי לעם שאני אוהב וכו', כבר בארנו כי המשפט הוא וכו' דבר מחויב ומוכרח, ולפיכך המשפט צפרט הוא אל הש"י, כי הש"י מחויב המליאות ואינו אפשרי, והמשפט שהוא מחויב גם כן, שהרי הוא משפט ודין, לכך הוא

משפט צדק הוא קיום העולם, והנאולה תלויה בו:
ב והבמינו הקדושים ו"ל אמרו
שהמשפט בצדק היא אחת מן
שלשה העמודים שהעולם עומד
עליהם⁽¹⁾, ואמרו שזה מביא כל
הטובות, ומציל את העולם כולו
מפורעניות ויסורים⁽²⁾, והפליגו מאוד
בשבח דיינים הדנים ביישרות דין
אמת לאמיתות⁽³⁾, והנביאים יעדו לנו

ב. והבמינו הקדושים ו"ל אמרו שהמשפט בצדק היא אחת מן שלשה העמודים שהעולם עומד עליהם, ואמרו שזה מביא כל הטובות, ומציל את העולם כולו מפורעניות ויסורים, והפליגו מאוד בשבח דיינים הדנים ביישרות דין אמת לאמיתות, והנביאים יעדו לנו שבח להנאל מן הנלות הזה בכות קיום מצות המשפטים בתקנתו:

יותר חביב אל הש"י מכל הדברים שאינם מחוייבים כמו המשפט, וזה שאמר כאן מכל שבראתי בעולמי איני אוהב כמו המשפט שהוא דבר מחויב, והדין נותן שראוי לאהוב דבר שהוא מחויב לגמרי, ולפיכך נתן המשפט אל ישראל,

כי גם ישראל הם מיוחדים אל הש"י בצביל כי הם נבראים יותר בחיוב מכל הנבראים וכו', ולפיכך המשפט הוא שייך אל ישראל, כי הם שייכים זה לזה, עכ"ל. [וכע"ז] כתב בספרו תפארת ישראל (פכ"ח, ד"ה ור' יוחנן), ע"ש. [ו], ובשפתי בהן (שמות כ"א, א', ד"ה ואלה) ו"ל, ואלה גימטריא מ"ב, ואחריו המשפטים, רמז על מה שאמרו ו"ל (אבות א', י"ז) על שלושה דברים העולם עומד על הדין וכו', לזה ואלה גימטריא מ"ב, רמז על העולם שנברא בשם מ"ב, ואינו עומד

אלא במשפט, עכ"ל. [ז], ובשם משמואל (וישג) ו"ל, נראה דהנה אמרו ו"ל (שם י', א') כל דין שדין דין אמת לאמיתו וכו' כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וצטור (ח"ו"מ סי' א') שהטעם משום שקיום העולם תלוי במשפט. ויש להוסיף בזה דברים ולומר, לקיומו של דבר חשוב כממלאו, וכמו המקיים בכלאים שחשוב כזרע, ובעומד ליחבר והוא מקיימו במעשה שלא יחרב בודאי הכל מודים, ומאחר שכתוב (משלי כ"ט, ד') מלך במשפט יעמיד ארץ חשוב כממלאו, והוא ליה כשותף עמו ית"ש צבריאחו של עולם, עכ"ל:

ו מביא כל הטובות ומציל מפורעניות ויסורים. [א], במדרש (תנחומא, שופטים סי' ה') ו"ל, בזמן שדין אמת מארץ תלמח, הקב"ה עושה לך עס הבריות, ומציל אותם מפורענות ומיסורים, וטובה בזה לעולם, עכ"ל. [ב], ובמדרש (משנת ר"א, פרשה ט"ז) [הוצא בראשית חבמה (פרק הדיינין)] ו"ל, גדול המשפט שבו נמחלין עונותיהן של ישראל, שנאמר (ישעיה ד', ד') אם רחץ ה' את צואת צנות ציון וגו' צרות משפט וגו', גדול המשפט שבו ירושלים מתישבת, שנאמר (שם א', כ"ה) ואשיבה ידי עליך וגו', וכתוב ואשיבה שופטיך וגו', וכתוב צתריה ציון במשפט תפדה, עכ"ל:
ו חז"ל הפליגו בשבח הדין אמת לאמיתו. [א], בגמרא (שם י', א'), ובמבילתא (דר' ישמעאל, ורשב"י, יתרו פרשה ב', ד"ה ואתה תחזה) ו"ל, כל הדין דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה

(תהלים י"ז, ט"ו) אני צדק אחזה פניך, וכמו שבארנו למעלה, ולפיכך על ידי אלו שניהם הש"י משרה שכינתו בין ישראל, וכאשר ישראל עושים שניהם אז השם יתברך גואל אותם גאולה שלימה, כי אז הש"י למלך על ישראל וגואלם מן האומות, שכאשר יש בישראל דין וזדקה אז ראויים הם למלכותו ית' אשר מלכותו יתב' הוא מלך כסא הדין וכסא של זדקה, ולכך גואלם גאולה שלימה והוא ית' למלך עליהם, עכ"ל:

הפלת חומר עיוות הדין ועונשה:

ג ובפי גודל שבחה ומעלתה של דיין הדין משפט ישר וצדק ובנ"ל (ס"א וב'), כך גדלה לעומת זה חומר העון של עיוות הדין (ס"א וב'), וקלקול

ג. וכפי גודל שבחה ומעלתה של דיין הדין משפט ישר וצדק ובנ"ל (ס"א וב'), כך גדלה לעומת זה חומר העון של עיוות הדין. וקלקול והפסד העולם בגשניות וברוחניות שנגרם על ידי זה, והעונשים המרים שבסבת הטא וה' באים לא רק על הדיינים עצמם ועל משפחתם, אלא גם על כל הבלל כולו ח"ו, וכל כך הפליט חז"ל בזה עך שאמרו שכל צרות רבות שבדור אינו בא רק בשביל המאם של הדיינים המעוותים את הדין.

י חומר העון של עיוות הדין. [א], בגמרא (שבת קל"ט, א'), מאי דכתיב (ישעיהו י"ד, ה') שבר ה' מטה רשעים שבת מושלים, שבר ה' מטה רשעים, אלו הדיינים

שנעשו מקל לחזניהם, שנותנין יד לשמשיהם לצדד לקרוביהם, (רש"י), מאי דכתיב (ישעיהו נ"ט, ג') כי כפיכם נגואלו כדם ואכזעוטיכם בעון, כי כפיכם נגואלו כדם, אלו הדיינים, [שכפיהן של הדיינים פשוטין לקבל שוחד, ומטין את הדין, ונוטלין ממון מן הבעלים שלא כדין, ונותנו לשכנגדו, והרי הוא כנוטל נשמתו, (רש"י)], ואכזעוטיכם בעון, אלו סופרי הדיינים, [שכותבין שטרות של רמיה, (רש"י)], ע"כ. [ב], ובספרא (קדושים פרשה ז', פרק ד') ו"ל, הדיין המקלקל את הדין, קרוי עול, שנוי, משוקץ, חרם, ותועבה וכו', ע"כ. [ג], ובמדרש (תהלים פ"ב) ו"ל, מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל, זהו שאמר הכתוב (דברים א', י"ז) לא תכירו פנים במשפט, וכן יהושפט אומר (דה"צ ז', י"ט ו') כי לא לאדם תשפטו וכו', אמר להם הקב"ה, הו יודעין כי עמכם אני יושב, שנאמר וכו', ואם הטיחם אותו, אני אטה אחכם, שנאמר (מלאכי ג', ה') וקרצתי אליכם למשפט וכו', עד מתי תשפטו עול, ואחם נושאים פנים לרשעים, שנאמר פני רשעים תשא עול, ראוני לעשות משפט, שפטו דל ויתום והצדיקו עליו את הדין, לא בשביל שהוא עני תגזלו משל עשיר, ולמה (תהלים כ"ד, א') לה' הארץ ומלואה, שלי הוא העולם, ואני אמרתי להעשירו, ואחם נוטלין את שלו, לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו, אין יודעין לדון את הדין, ועל כך העולם מתמוטט, שנאמר ימוטו כל מוסדי ארץ, עכ"ל. [ד], ובמדרש (בתי מדרשות ח"א, פרשת ראה שופטים) ו"ל, דיין שמטה משפט ומצדיק רשע ומרשיע צדיק, הוא כעבודה זרה, עכ"ל. [ה], ובמדרש (ילק"ש, דברים רמז תש"ג) ו"ל, דיין גזלן שיושב לדון למי שגזל, ואומר השב את הגזילה, הוא [הגזלן] יואל לחוץ ומשחק עליו ואומר, ראו שהוא גזלן לאחרים, ולי אומר השב הגזילה, נמלאו דבריו מתברין

[נפרקיין], ועל זה כוונת שלמה (קהלת ט', ט"ו) וחכמת המסכן צויה, עכ"ל. [ו], ובמדרש [הוצא בראשית חבמה (פרק הדיינין)] ו"ל, כמה מכוער הדיין שיאמר לבעל דין, הכחשת הגזילה, והוא גזלן וגזלת אחרים בין שניו, וכשילא לחוץ הכל מרננים אחריו, ונמלא שם שמים מתחלל על ידו, מה אומרים עליו, אוי לו אוי למולידו, כרוחה היא חכמתו ובינתו, ראוי היה שלא בל לעולם וכו', עכ"ל. [ז], ובמדרש (שם) ו"ל, כל דיין שמחליף ואומר על טוב רע ועל רע טוב, אוי לו וחבל עליו, אמר לו הקב"ה לדיין, אין אתה יודע שכשאתה מטה את הדין שלשכניתי אתה

מטה, ולפיכך אני מזהיר לא תטה משפט, ומה אני עושה (מלאכי ג', ה') וקרצתי אליכם למשפט והייתי עד ממנהר וגו', עכ"ל. [ח], ובמדרש (שם) ו"ל, גדול המשפט, שהשונא אותו אין רפואה למכתו, שנאמר (איוב ל"ד, ט"ז) האף שונא משפט יחבוש, ואין חבישה אלא רפואה, שנאמר (תהלים קמ"ז, ג') הרופא לשבורי לב ומחבש וגו', עכ"ל. [ט], ובזוה"ק (כרך ז', משפטים קי"ז, א') ו"ל, כל דיין ללא דן דין אמת לאמיתו, לא היהו כאילו אשליט סמ"ל בעלמא וכו' ואפיל שכינתא עמיה, ויקים גיהנם בת זוגיה דסמ"ל, וחרב על לוארו מלאך המות סמ"ל מאחרו מעל לואריה, עכ"ל. [י], ובספר הפליאה ו"ל, ולא לעוות משפט לפי שגורם להטות שכינה השרואי עמכם בדין, וכו', עכ"ל. [יא], וברמב"ן (במדבר י"א, ט"ז, ד"ה וקבלו) [וכ"ה ברקאנטי (בהעלותך, ד"ה אספה לוי)] ו"ל, ואמר הכתוב (תהלים פ"ב, ז') עד מתי תשפטו עול, יזהיר בהם אחרי שהם הנכבד עמהם בדבר המשפט, איך לא תיראו ממנו להטות המשפט, כטעם העם המכניסים אותי על פני (ישעיה ס"ה, ג') וכו', עכ"ל. [יב], וברבינו בחיי (ויקרא י"ט, ט"ו) ו"ל, צדק תשפטו עמיתך, יזהיר שיהיה המשפט צדק, כלומר שיצדיק משפט איש ולא יעוותו וכו', ואם יעות המשפט, הלא הוא פוגם הכסא אשר למלך ויזלזל בכבודו, ואמרו במדרש (עי' סנהדרין ז', א') אם הוא שופט צדק שכינה עמו וכו', ואם לא, שכינה מסתלקת, שנאמר (תהלים י"ב, ו') משוד עניים מאנקת, אביונים עתה אקום יאמר ה', ורוח הקודש נווחת ואומרת, רומה על שמים אלהים על כל הארץ כבודך (שם נ"ז, ו'), עכ"ל. [יג], וביד רמב"ן (סנהדרין ז', ז', ד"ה ויהיו) ו"ל, שני האנשים אשר להם הריב, אלו בעלי דינין, והכי קאמר קרא, ועמדו האנשים ואשר להם הריב לפני ה', ויהיו הדיינין

תמיד ולא ינטה לכך לעשות חלילה עולה בצביל שום הנאה בעולם, כי טוב הנאה עולם הבא שעה אחת מכל חיי עולם הזה וכו', עכ"ל:

יא קלקול והפסד העולם בגשמייות וברוחניות ע"י עיוות הדיון. [א], בגמרא (סוטה מ"ו, ב'), משרבו בעלי הנאה [ברש"י (שבת קמ"ו, ב', ד"ה קפחו) וו"ל, שהיו בעלי הנאה ועסקים בכך (בשמיית חמרא לפרוגיתא), ולא היו עוסקים בתורה, וילאו לתרבות רעה], נתעוותו הדינים ונתקלקלו המעשים ואין נוח

בעולם, [דמתוך ש(הדיינים) הם בעלי הנאה אין מטריחין עמנו לעיין דין וכו' להורות לציבור, ומתוך כך נתקלקלו מעשיהם (של הציבור), וכיון שכן אין להקב"ה נחת רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו, (רש"י)], משרבו רואי פנים דין [מכירין פנים במשפט להחניפם, (המאירי)], בטל לא תכיר פנים, ופסק לא תגורו מפני איש, ופרקו מהם עול שמים והמליכו עליהם עול בשר ודם, [לצב בערכאות של האומות, ולא תורתו של הקב"ה, (המאירי)], משרבו לוחשי לחישה בדיון [עורכי הדיינים ומתלמדים עם הדיינים לפתוח להם פתח בזכותו של זה ובחובתו של זה, (רש"י)], רבה חרון אף [שעל הטיית המשפט חרון אף בא, שנאמר (שמות כ"ב, כ"ג) אס ענה תענה אותו וגו' וחרה אפי, (רש"י)] ונסתלקה שכונה מישראל, משרבו מי שאחרי בטעם לבס הולך [להנאתם, (רש"י)], רבו האומרים לרע טוב ולטוב רע ורבה הוא בעולם, משרבו מטיילי מלאי על בעלי בתים, רבה שחד והטיית המשפט ופסקה הטובה, משרבו בעלי מקובלני טובתך מוחזקני טובתך, רבו איש הישר בעיניו יעשה, גבוהים הושפלו ונפלים הוגבהו ומלכותא אזלא ומתנוולא, ע"כ ע"ש. [ב], ובווד"ק (ח"ב, משפטים קכ"ג, ב') וו"ל, וכד דיין לא מתקנתן לתת כביכול הכי לעילא, דכל תקונין לא מתישרין הכי, דהא אימא אסתלקת מעל בנין, ובנין לא ינקי וכו', וכל דינין מתערין וחויא תקיפא שלטא כביכול תקוני מלכא על דינא אסתלקו וכו', וחויא תקיפא שלטא, ווי לעלמא דינקא מנייהו, עכ"ל. [ג], ובמדרש [הוצא בראשית חכמה (פרק הדיין)] וו"ל, שופטים ושופטים, אמר רבן שמעון בן גמליאל, אל תהי מגלגל שתמוט אחד משלשה רגלי העולם שהוא הדין, ששנו חכמים (אבות פ"א, מ"ח) על שלשה דברים העולם עומד על הדין וכו', תן דעתך, שאם הטיית את הדין, שאתה מזעזע את העולם, שהוא אחד מרגליו, רבא אמר קשה הוא כחו של דין, שהוא אחד מרגלי כסא הכבוד, שנאמר (תהלים פ"ט, ט"ו) צדק

שנגרם על ידי זה(יא), והעונשים המרים שבסיבת המא זה, באים לא רק על הדיינים עצמם ועל

ג. וכפי גודל שבהה ומעלתה של דיון הדין משפט ישר וצדק ובניל (ס"א וב'), כך גדלה לעומת זה חוסר הענין של עיוות הדיון. וקלקול והפסד העולם בגשמייות וברוחניות שנגרם על ידי זה, והעונשים המרים שבסיבת המא זה, באים לא רק על הדיינים עצמם ועל מעטדיהם, אלא גם על כל הבבל כולו ח"ו, וכל כך הפליגו חז"ל בזה עד שאמרו שכל צרות רבות שבווד אינו בא רק בשביל המאם של הדיינים המעוותים את הדיון.

ומשפט מכון כסאך, אמר הקב"ה הואיל וכך ענשו של דין הווי זהירים בו וכו', לפיכך לריכין הדיינים לדעת את מי הם דנין, ולפני מי הם דנין, והיאך הם דנין, ולא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו וגו', ראה לומר גורמין לעולם שיתמוטטו, וכן וירעשו מוסדי תבל, ואומר (ישעיה כ"ד, ח') רוע התרועעה ארץ וגו', ואומר (ישעיה כ"ד, כ') נוע תנוע ארץ וגו', כל כך למה לפי שאין עושין משפט, שנאמר (שם כ"ט, ט"ו) וירא יי וירע צעיניו כי אין משפט, עכ"ל. [ד], ובמדרש (שם) וו"ל, גדול

המשפט, שלא חזר העולם לתהו ובהו אלא על המשפט, והיכן צדור המבול, שנאמר (איוב ד', ב') מצקר לערב יוכחו מבלי משים, המשים הזה אין לנו יודעים מהו, אלא שלמדנוהו בזאלה המשפטים אשר תשים, הוי אומרים המשים זה הדין, וכל כך למה, שכשאין הדין נעשה, כל עבירות שבעולם נעשות וע"א נעבדת, שנאמר וכו', גלוי עריות נפרת, שכן וכו', הגזלנין והחמסנין מנענין וכו', ובעבור עבירות אלו פורענויות רבות ורעות באות לעולם וכו', עכ"ל. [ה], ובמדרש (שם) וו"ל, כל דיין שאינו דן דין אמת לאמתו, כביכול הקב"ה מסלק שכנתו ועולה לשמים, והמלאכים אומרים רבון העולמים מהו, והוא אומר ראיתי את הדין שהוא נושא פנים ועמדתו משם, שנאמר (תהלים י"ג, ז') משוד עניים מאנקת אביונים, עכ"ל:

יב העונשים המרים על הדיינים עצמם. [א], בגמרא (סנהדרין ז', א'), כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין, הקב"ה נוטל ממנו את נפשו, ע"כ. [ובבב"ר (ס"ח) דהקב"ה נוטל ממנו נפשו, ע"ש. [ב], ובמדרש (ילק"ט, משלי רמז תתקל"ט) וו"ל, דיין שאינו דן דין אמת לאמתו, הקב"ה משלימו ל"ד מדורי גיהנם, ולא עוד אלא שמוריד עמו כל בניו וממונו, עכ"ל. [ג], ובמדרש (תנחומא, משפטים ס"ד ד') וו"ל, ואלה המשפטים וכו', שצטעה שדיין מכיר פנים ומקלקל את הדין וכו', מה הקב"ה עושה, שולף חרבו כנגדו להודיעו שיש דין למעלה, שנאמר (איוב י"ט, כ"ט) גורו לכס מפני חרב כי חמה עונות חרב למען תדעון שדון, שדין כתיב, עכ"ל. [ד], ובמדרש (תנחומא, שופטים א') וו"ל, באותה שעה נשבע הקב"ה שהוא נפרע לעלמו מן הדיינים, שנאמר (ישעיהו א', כ"ד) לכן נאם האדון ה' לצאות אביר ישראל וגו', ואין לכן אלא לשון שבועה, שנאמר (שמואל א' ג', י"ד) לכן נשבעתי לבית עלי, ואין אביר אלא אב בית דין, שנאמר (שם, כ"א, ח') אביר הרועים, ללמדך שהקב"ה נעשה אב בית דין להפרע מהם, מניין שצדיינים הכתוב מדבר, ראה מה

פז עונש המעמיד דיין שאינו הגון. [א], בחינוך (מנזה מ"ד) וז"ל, ועובר על זה וכו' ציטל ל"ת ז, ועונשו גדול מאוד, שכל עונש דיני שקר שדין אותו דיין, תלוי עליו כי הוא הגורם, עכ"ל. [וראה לעיל (הערה י"ג) מה שהבאנו צוה מן הגמרא, ע"ש]. [ב], ובמלאכת שמים (ריש דברים, ד"ה ולא תכיר) [הוצאו דבריו במעשה אברהם (ח"מ ה' דיינים, סי' ז', ד"ה ואתן)] וז"ל, והכי קאמר אתה הממנה וכו' אם תמנה מי שאינו הגון, אף על פי שאין אתה דיין,

שנענש על זה (י"ז), עובר בארבעה לאוויון (י"ז), ובן כל הבא לדון מרצונו

ד. כל המעמיד דיין שאינו הגון, והיינו שמעמיד אדם שיש בו מן המדות המטויות לקמן (וכפיפס ח' - ז') לדין על הציבור, מלבד מה שנענש על זה, עובר בארבעה לאוויון, ובן כל הבא לדון מרצונו לפני אדם כזה שיש בו מן המדות המטויות לקמן (שם), עובר בארבעה לאוויון, ואדם שיש בו מן המדות המטויות לקמן (שם) שקבע את עצמו לשמש כדיין, עובר בשלושה לאוויון.

(סי' קי"ז), וכן בבנימין זאב (סי' רנ"ד) קמוקמי שני לאוויון הנ"ל דלא טעע לך אשירה ודלא תקיס לך מניצה, צנשי עניינים נפרדים, [א"ה]: המליס שצמוך סוגריים, הוא הוספת הצנימין זאב] וז"ל, דהפסוק לא טעע לך אשירה מזהיר, שלא להעמיד דיין שאינו הגון מפני רשעו, כגון שהוא מקבל שוחד ורודף שלמונים, ואפילו הוא חכם טובא כדואג ואחיתופל, והיינו דאפקיה צלשון אשירה שהוא לומת, לאשמעינן דאע"ג דאית ציה לורך להלמיח דיעות (ולחשוב מחשבות)

מעלה אני עליך כאלו אתה מכיר פנים בדין וכאילו אתה המטה דין, וקולר הרבים תלוי בלוארך, עכ"ל. [ג], ובאמת דכן מפורש יולא בספרי (שם), [והוצא ברש"י (דברים א', י"ז)], וכן בסמ"ג (שם) ובבב"מ (סנהדרין פ"ג, ה"ח), דהמעמיד דיין שאינו הגון מעלה הכתוב על מי שמינהו כאילו הכיר פנים בדין ע"ש. ובסתברא דכן הוא גם לענין שאר לאוויון דלקמן (הערה י"ז), דגם כן מעלה עליו הכתוב כאלו נטע אשירה וכאלו הקיס מנצה, וז"פ:

בציאור ההלכה (ומראה פנים לדבריו), אפילו הכי אנו מוזכרין שלא להעמידו דיין, פן יטה משפט או יקח שוחד, כיון שאינו הגון ולא ירא אלקים. וקרא דלא תקיס לך מניצה מזהירנו, שלא להעמיד דיין ללא גמיר, דומיא ד[מניצה שהוא] אבן דומס, עכ"ל. ולפי דבריהם אחיא, דהנך תרי לאווי לא שייכי צאדם אחד, אלא אם כן יש צו שני החסרונות, שהוא עם הארץ, וגם רודף שלמונים. [ג], אולם בבב"מ (סנהדרין פ"ג, ה"ח) חולק עליהם, וס"ל דעת הרמב"ם, דתרווייהו איתנהו צמד גברא שהוא ע"ה, ע"ש. [וע"ע לח"מ (שם), ואו"ת (סי' ח') ווי העמודים (עמוד הדין, פי"ז) דקשקלי וטרי צוה, ע"ש. ול"ע צכוונת קרית ספר (סנהדרין פ"ג, ה"ח) שכתב וז"ל, ונראה דכל אלו הוו בכלל לאו דלא תכירו פנים שהוא נמנה באזהרה, עכ"ל]. [ל"ת ד]: ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא י"ט, י"ד), דהנה מסתברא פשוט, דהמעמיד דיין שאינו הגון, לא יגרע ממכשיל את אחרים צשאר איסורים שעוברים צל"ת דלפני"ע, וכמבואר ברמב"ם (רוחא ושמה"י פי"ג, הי"ד) וז"ל, כל המכשיל עור דדבר, והשיאו ענה שאינה הוגנת, או שחזק ידי עוברי עבירה וכו', הכי זה עובר בלא תעשה שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול, עכ"ל. ואם כן גם צנ"ד, הרי מכניסו לתוך נסיון של המכשול להטות המשפט לפי טובתו והנאתו, ושור"ר דכן כתב להדיא צספר קנה חבמה המוצא לקמן (הערה ל"א, אות א') דיש צוה משום לתא דלפני"ע ע"ש, וא"כ צס"ה יש צוה משום ד' לאוויון. [ד], ולענין בלקות: עי' מג"ח (מנזה מ"ד, אות ג'), שאין לוקין על הלואו דלא תכירו פנים, וז"ל כי דבר זה אין לעמוד עליו וכו', ועל כן הוא מסור רק לשמים, עכ"ל. ולבאורה הוא הדין והוא הטעם שאין לוקין גם על הלואוין דלא טעע לך אשירה, ודלא תקיס לך מניצה, ודלפני"ע, [וראה לקמן (הערה מ"ג, אות ג') צטעס שכתב בדרך פקודיך מדוע שאין לוקין על הל"מ דלאהי מסכה ל"ת לך, דשיך גם צנהך לאווי דנ"ד, ע"ש]. [ה], וע"ע צענין איסור זה דמניו דיין שאינו הגון: שערי תשובה (לר"י, שער ג', אות קצ"ד), ריב"ש (סי' רע"א), רשב"ש (סי' תקל"ג, ד"ה

רף המעמיד דיין שאינו הגון עובר בד' לאוויון. [א], ואלו הן: [ל"ת א]: לא תכירו פנים צמשפט (דברים א', י"ז), כן הוא בספרי (דברים, פיסקא י"ז) וז"ל, כל וכו' שהעמידו להן לישראל דיין שאינו הגון וכו' להיות דיין וכו', הכי זה שהעמידו עובר בלא תעשה, שנאמר לא תכירו פנים צמשפט, ע"כ. וכן הוא בסמ"ג (ל"ת קצ"ד), ע"ש. וברמב"ם (סה"מ ל"ת רפ"ד), ובספר הירד (סנהדרין פ"ג, ה"ח) קמוסיף עלה צוה"ל, מפני השמועה למדו, שזה מדבר כנגד הממונה להוסיב דיינים, עכ"ל, וכן הוא בחינוך (מנזה מ"ד). ובשו"ע (סי' ח', ס"א) וז"ל, כל המעמיד דיין שאינו הגון וכו' עובר בל"ת, ע"כ. ובסמ"ע (שם, סק"צ) וז"ל, דכתיב לא תכירו פנים וגו' עכ"ל. וכן הוא בשו"ע הרב (ח"מ הלכות נזקי גוף ונפש, סי"ז), ע"ש. [ל"ת ב]: לא תטע לך אשירה (דברים ט"ז, כ"א), דכן הוא בגמרא (סנהדרין ז', א'), כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל ע"כ, משמע דקעבר על הל"ת, וז"פ, [וראה לקמן (הערה מ"ד) שהארכנו צענין זה, ע"ש]. [ל"ת ג]: לא תקיס לך מנצה (דברים ט"ז, כ"ב), דכן הוא ברמב"ם (שם) וז"ל, כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו הקיס מנצה שנאמר ולא תקיס לך מנצה אשר שנה ה' אלוקיך, [וצמקום תלמידי חכמים כאילו נטע אשירה, שנאמר לא תטע לך אשירה וגו'], עכ"ל. ור"ח העליר (בהגהותיו לספ"מ, ל"ת רפ"ד) ציין לתרגום יונתן בן עוזיאל (שם), והיכמא דליתמיון רשאין למקמה קמא, היכדין ליתמיון רשאין למנאה לפרנסא צגברא זידנא דרתיקה ה' אלהכו, ע"כ. [ב], והנה במהרי"ק

נגדם קירוצים ו"היתירי ערכאות" פסולים, דאם הראש צית דין שותק על מעשיהם, הרי הוא בכלל דיין שאינו הגון אפילו כשהוא עזמו אינו חותם על העיקולים והקירוצים והיתירי ערכאות הפסולים, כיון שזה נעשה בשמו ותחת חסותו:

בן חמדת ממון מגשם את הדיין יותר מבל התאוות. בספה"ק דברי ישראל [מאדויך תרס"ד, וצער הספר כתב המחבר, שקיבל כל דבריו מאציו הק' שמואל אליהו מזוואלין ז"ע, והוא קיבל מהרה"ק ר' יחזקאל מקוזמיר ז"ע, (ומהרה"ק מקאזניץ לוצלין ופרשיסקא ז"ע), והוא קיבל מזקיני הרה"ק ר' צבי הירש ז"ע תלמיד הצעש"ט הק'], ו"ל (פרשת יתרו) על הפסוק (שמות י"ח, כ"א) שונאי צלע, ו"ל, אמר אהמו"ר זוק"ל [הרה"ק מזוואלין הנ"ל], אמאי השופטים דוקא [צריכין להיות שונאי צלע], הלא כל ישראל מזוויין על זה, אלא דיין שהוא חומד ממון, החמדה הזאת מגשם אותו יותר מכל התאוות, לכן המה ציטר ריכיים לשמור את עצמם מתאוות ממון, שיהיו שונאי צלע, עכ"ל הק':

בז דיין שהוא אין להעשיר הוא מערב רב ודומה לנחש. בזוה"ק (ח"ג, רע"א מהימנא פתח, דף ר"ל, א') ו"ל, שונאי צלע, כבר נש שמה בחלקו, ולא כערב רב בנוי דשפתה בישא, לאינון כחויא דכל ארעא קדמיה דלא הוא דכתיב (ישעיה ס"ה, כ"ה) ונחש עפר לחמו, ודחיל למשבע מעפרא, דבחיל דתחסר ליה, והכי מארי צלע, דלא שבעין מכל ממון דעלמא, עכלה"ק. [פירש: הדיין צריך להיות שמה בחלקו, ולא כערב רב מזני שפחה רעה, שהם דומין לנחש, שכל הארץ לפניו, ויכול לאכול ממנה כמה שירצה, אלא שירא לאכול מחמת יראתו שיחסר עי"ז ממאכלו, כן הוא צבעלי הממון שאינם שבעים מכל ממון שבעולם, עכ"ל]:

בח דיין שהוא אין להעשיר הוא גרוע מעם הארץ. ברא"ש (כלל ט"ו, ס"י י') ו"ל, כל אדם שעושה תורתו קבע ומלאכתו עראי וכו' ואינו מטייל בשוקים וצרכות אלא כדי להשתכר פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, ולא לאזור ולהרכות ממון, לזה אני קורא תלמיד חכם, ובלבד דלא סאני שומעניה, שאם אין מעשיו מתוקנים יותר גרוע הוא מעם הארץ, עכ"ל:

בג הם מחללי שם שמים ודינם בקלים שבציבור. [א],

נגותו של דיין שהוא אין להעשיר ולאצור ממון רב: **ו** וכן דיין שאינו מסתפק במיעוט, אלא שהוא אין להעשיר ולאצור ממון הרבה יותר מכדי צורך פרנסתו, החמדה הזאת מגשם אותו יותר מכל התאוות, וישורש מערב רב והוא דומה לנחש, והוא גרוע מעם הארץ, והוא בכלל מחללי שם שמים בגלוי ודינו בקלים שבציבור (כ"ב), והוי בכלל דיין שאינו הגון (כ"ג) הנ"ל (ס"ד) ולקמן (ס"ח).

ו. וכן דיין שאינו מסתפק במיעוט, אלא שהוא אין להעשיר ולאצור ממון הרבה יותר מכדי צורך פרנסתו, החמדה הזאת מגשם אותו יותר מכל התאוות, וישורש מערב רב והוא דומה לנחש, והוא גרוע מעם הארץ, והוא בכלל מחללי שם שמים בגלוי ודינו בקלים שבציבור, והוי בכלל דיין שאינו הגון הנ"ל (ס"ד) ולקמן (ס"ח). ודין כזה, לא רק שאין בעת להנאותו, אלא אורבה יש עין בידו לחנות משל ציבור, והמתנים אותו עיברים משום איבוד דלפני עור לא תתן מבשיל:

ברא"ש (כלל ט"ו, ס"י ח') הביא מתשובת הרמ"ה זוה"ל, תלמידי חכמים שאין עוסקין בתורה תדיר לפי כוחן, ולא דיין לעשות צמלאכתן כדי למנוא פרנסתן ופרנסת אנשי ביתם, אלא שהם יגיעים להעשיר, ומצטלין התורה כדי לקבץ ממון הרבה וכו', הרי אלו כקלים שבציבור, ולא אמר הכתוב (דברים ל"ג, ג') אלא כל קדושי, והן הן שאין פרענות צאה לעולם בשבילם, ילאו אלו שמחללין שם שמים בגלוי, ועל כיוצא בהם נאמר (מכה ג', כ"ג) לכן בגללכם ליון שדה תחרש עכ"ל, [ולשון זה ממש הוא ביד רמה (צ"צ פ"א, ס"י פ"ג), והוצא דבריו צמחרלב"ח (ס"י ק"ט), וצמחר"ם גלאנטי (ס"י קט"ו)], ע"ש. [ב], ובראשית חבמה (שער הדיין) ו"ל, וגרסינן צמכילתא (פסיקתא דר"ב ט"ו, איכה ט') [על הפסוק (ישעיה א', כ"ד) יתום לא ישפוטו וכו', וריב אלמנה לא יבא אליהם, אמר רבי יוחנן צראשונה היה אדם עולה לדין צירושלים, והיה הדיין

אומר לו בקע לי שני בקעיות של עניים, מלא לי שתי חביות של מים, והיו יציאותיו כלים ויוצא בפחי נפש, והיתה האלמנה פוגעת בו ואומרת לו מה נעשה בדינך, והוא אומר כל יציאותיו לא הועיל לו כלום, והיתה אומרת, ומה אם זה שהוא איש לא הועילו לו כלום, אני שאני אלמנה על אחת כמה וכמה, חוזרת לה, דלא הוא דכתיב וריב אלמנה לא יבא אליהם, עכ"ל:

ל דיין שהוא אין להעשיר הוא בכלל דיין שאינו הגון. [א], במהרי"ק ובנימין זאב הנ"ל (הערה י"ו, אות ז'), דהפסוק לא חטע לך אשירה מזהיר, שלא להעמיד דיין שאינו הגון וכו', כגון שהוא וכו' רודף שלמונים עי"ש, והרי הרא"ש (מזוין לעיל הערה כ"ט, אות א') מזכיר דבריו שכל פרעניות הבא לעולם הוא בשבילם, וכן הביא הפסוק לזיון שדה תחרש, מה דכל זה איתא בגמרא (שבת קל"ט, א') על דיינים שאינם הגונים, עי"ש. וגם הסביר נותן כן, דכיון שנפשו רחבה ויש בלבו תאות ממון, צודאי שלבסוף יטה את הדין כפי היוצא לטובת עצמו ופרנסתו, ולא יוכל לעמוד על קו הישר והדק צדק שום אופן. [ב], וברמב"ן (שמות י"ח, כ"א, ד"ה שונאי צלע) ו"ל, במכילתא וכו', שונאי צלע וכו', אלו שהן שונאין ממון עלמין, אם ממון עלמין שונאין, קל וחומר ממון חבריהם וכו', רבי אלעזר המודעי דרש כי הם השונאים הממון הרב, ואין

צביאור דברי הגמרא (ה"ל, הערה ל"ב, אות א') לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב, אלהי הבא בשביל כסף ואלהי הבא בשביל זהב, (ד"ה בשביל כסף) ו"ל, דיין שהעמידוהו על ידי שנתן ממון למלך על כך, עכ"ל. ולכמה פוסקים הוא כן אפילו אם הוא הגון וראוי לכך, עי' באר הגולה (סי' מ', ס"א), ופתי"ש (שם, סק"ב). ובפנין מה שהיה נפרץ זימני קדם, שהרצנים שילמו ממון צעד התמנותם, כבר הרעיש על זה מאד זווי העמודים (פכ"ח), והוצא דבריו באבני נזר (יו"ד, סי' תס"ה) שהעתיק כרוז מיריד גראמניץ

בשביל עשרו (מא). וכל המעמיד דיין בזה, או שמייסד בית דין באופנים

1. דיין שנתי לזון באופן שריוח מזה שבר נהול, הרבה יותר משכר בטילה דמוכת, דומה לאלוהי כסף ואלוהי זהב, והוא דומה לנואף וכבא על אשת איש, והוא בכלל הקנישה את תורתו כקדום לחפור בת הגורן מלימוד שלא לשמה, ומשן כזה בודאי שלא יצליח לבסוף, והשכינה אינה שורה אצל בית דינו, אלא אדרבה מלאך משהות יושב בנידו ומטעינו מדרך האמת לענות הדין, ובפרט כשאופן קבלת שכרו הוא מעורב בדרורא דנעיקה לאחד הצדדים. ובכלל זה, פו שנתמנה לדיין בשביל כסף שנתן עובר זה, או בשביל עשרו. וכל המעמיד דיין בזה, או שמייסד בית דין באופנים אלו, וכן כל הבא לזון לפני דינים כאלו, עובר בהטשה לאויב, ודיין כזה שנעמד מעצמו עובר בארבעה לאויב:

(שנת שמי"ו, וש"ג) שחתמו עליו שלשים מגדולי הדור, וזיניהם הלבוש, המהרש"ל, הסמ"ע, המהר"ם לובלין, המהרש"א, השל"ה, והבלי יקר. והגה"ק צעל אבני נזר האריך שם ברשפי אש קודש על מנצ' ההתדררות זימיו צענין זה, והוציא כרוז נגד שערוהיה זו שחתם עליה צראשונה, ואחריו האדמורים מוגור ואלבסנדר, ואחריהם אסף איש טהור רע"ז חתימות מרצני העיירות. וע"ע ש"ת הב"ח (סי' מ'), ותשובות והנהגות (מ"ה, סי' שני"ו), ע"ש. [ג], ובמשנת חכמים (חאגיז, המעלה ה"ו, אות מ"ה) ו"ל, ומה מאד תמה אני ורעה אחזתני איך ימלא לבו של שום רב לקבל רבנות על פי ממון לשכרה, דמלכד שאיסורו מנזאר מנצ' הדת והשכל, בפרט אחר שומעם וראותם מעשה שהיה בק"ק לעמבערג מהנאוהא שפעה האב"ד הקדוש מוהר"ר חיים רייצילש ז"ל בערב שבעות משנת תפ"ח לפ"ק וכו', להיות לדיק יסוד עולם מקדש שם שמים ברבים, ולסבול כמה עינויים ויסורין קודם מיתה ושריפה שגזרו עליו וכו', והתודה ברבים שמה שזו לחתוך את ידיו, היה משום שסיפר מעותיו לשכרה לקבל הרבנות וכו', ולכן היה מנצ' לכל בני ישראל שלא לקבל שום רבנות ע"י ממון וכו' ומי ראה כזאת ומי שמע כאלה ולא ירך את לבבו להיות מואם ברבנות כעין זה המביאו לידי נסיון וסכנה כזו וכו', עכ"ל. [ד], וע"ע להם שמים (להגריעצ"ג, אבות פ"ו מ"ו, אות ל"ד) [נדפס יחד עם עוד פירושים בשם הכולל עין אבות] מש"כ בזה, ואלפי מנשה (תו"מ, סוס"י מ'), בתשובת המחבר בזה, וגם תשובה מהגה"ק צעל עמרת ישועה מדיוקוב ז"ל. ונשע שורק (תו"מ סי' י"ב), ודרבי שלום (שו"ת להמהרש"ם) [נדפס בספרו דעת תורה], (סי' מ'), ובהגות מטעמי יצחק [ע"ס אילנא דחיי (פ' יתרו)], ע"ש:

בשביל כך, ויש דיעות דבכה"ג ליכא איסורא אם הוא הגון וראוי לכך, ולא נתן ממון עצור זה, אלא שהעמידוהו גם בשביל עשרו, עי' באר הגולה (סי' מ' ס"א, אות ב'), ופתי"ש (שם, סק"ב) מחת"ם (תו"מ סי' ק"ס), עי"ש. [ב], ובגור אריה (שמות כ"א, א', אות ז') ו"ל, ובקצת ארצות ובקצת קהילות שמים ללענה משפט, ראשונה הקימו להם מניצבות למנות להם מקצת ראשים צורים, לא ידעו לשון משפט ומהו הדין, ודרשו המקרא לגנאי לפני הדיוטות דווקא, שלא די שמנו ראשים צורים מכל, אלא נטלו המשפט מיודעי דבר המשפט ונתנו אותם לצורים, עד שהיודעים ותלמידים צעיניהם רואים עוות משפט ודין גזל ועושה על מקצת ראשים צורים, ואין לאל ידיהם להושיע אף לימוס ולא למנה וכו', והם משליכים אמת ארצה, עד כי אין משפטי אמת. ונמשך עוד כמעט חס ושלוש שאין תורה ודת, כי אין ציד החכמים לגדור פרצות הדור, כי יאמר הראש ותצרינו, והדומה לו, אין אמת אז בית דין לנו שאנחנו חייבים לשמוע לך, ויותר קשה לסבול עולם מעול מלכות, שמפני שאין הכבוד נאה לו, והוא אינו נאה לכבוד, [ו] כחשך יחשוב שאין אחד נוהג כבוד בו, ולא ירצה להיות כפוף תחתיו, מכניע אותו ומנצ' לו ורודף אותו בכל הרדפה, וכן לשפלותו הוא מגרה באנשים חשובים ותלמידי חכמים, שיסבור כי אין החשובים והתלמידי חכמים רוצים להיות כנענים תחתיו, ולכן הוא דורך על צמחי החשובים והנכבדים ביותר להשפיל אותם, אוי ואצוי להם מאותה תרפה ומאותה צושה ומאותה כלומה, אך נתקררה רוחי וכבזה אש יקוד לצי הצוערת, כי דבר צם ראיתי כי אין יוצא מאתם לא נין ולא נכד, עד שהעניות שולטת, [ואין להם] זרע שיהיה לו שם בחכמים ושאך בתלמידי, ואני אומר כי ירא אלהים יחוש לו ואל יעמוד לפנייהם למשפט, והרי אמרו ז"ל (סנהדרין ז' ב') לא תעשו אתי אלהי כסף ואלהי זהב (לעיל ב', כ'), זה דיין הבא בשביל כסף וזהב, ולפיכך נאמר לא תעשו אתי, כי הדיין הוא עם השם יתברך, כדכתיב (תהלים פ"ב, א') אלקים נצב בעדת קל, ומי שהוא עומד לדין לפני דיין הממונה בעבור עשרו, הרי עושה אלהי כסף ואלהי זהב עם השם יתברך, אשר נצב בעדת קל בקרב אלקים ישפוט", ומנצ' להקל בכבודם וכו', ובאלו שנתמנו בשביל עשרם יש בהם הכל ועל הכל, כי הידים ידי עשו סמכו אותם וכו', ועליהם נאמר (ישעיה א', כ"ה-כ"ו) ואשיבה ידי עליך ואכרוך כבוד סיגך ואסירה כל בדיליך ואשיבה שופטיך כצראשונה, עכ"ל:

מב המעמיד דיינים או מייסד ב"ד בזה ובן הבא לדון לפנייהם עובר בה' לאווין. [א], דהנה פשוט, דמי שייקד צית דין או שמינה דיין צאופן שעובר על איקור זה לפי אחד הפירושים הנ"ל (אומות כ"ז - ז') שעל לאו זה דלא תעשון

אתי אלהי כסף ואלהי זהב, צודאי דקעבר גס על ד' לאווין הנ"ל (הערה י"ז), דפשיטא דדיינים כאלו לא יגרעו ממי שאין להעשיר או שאר דברים המנויים שם. [ב], ומה שכתבנו, דגם כל הצא לדון לפני דיין כזה מרלונו, עובר על חמשה לאווין הללו, זה מצואר לעיל (הערה י"ח) ע"ש. [ג], ולענין אס לוקין צמינו דיין כזה משום הלאו דלא תעשון אתי אלהי כסף וגו', ע"י רדך פקודיך (מל"ט ל"ט, חלק הדיבור אום צ') שכתב, דאין לוקין על לאו זה משום צאינו פשטיה דקרא ע"ש, ומסתברא דה"ה לענין שאר הלאווין המנויין לעיל (הערה י"ז), [וראה מה שהצאנו (שם ד"ה ולענין) מן המנ"ח צזה]:

מג דיין כזה שעמד מעצמו עובר בד' לאווין. דכבר

ציארנו לעיל (הערה י"ט) דעל ה"ת דלא תכירו אינו עובר הוא עצמו, דלאו זה לא שייך רק על הממנה את אחרים לדון, וממילא לא נשאר עליו רק ד' לאווין:

מד דיין שאינו הגון דומה לאשירה. [א], בנמרא (סנהדרין ז', צ'. וע"ז נ"ב, א'), כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע אשירה בישראל וכו' ע"כ. וכן הוא בספרי (דברים, פסקא י"ז), סב"ג (ל"ח קצ"ד), רמב"ם (סנהדרין פ"ג, ה"ח), ובמזר (סי' ח'), ע"ש. [ב], וביאור ענין ההשוואה דדיין שאינו הגון דומה לאשירה, ע"י ריטב"א (ע"ז, שם) שכתב ו"ל, שכסס שאין השכינה שורה צמקוס עבודה זרה, כך אין אלהים נצב בעדה דיין שאינו הגון, עכ"ל. [ג], ובאלשיך (דברים, שם) ו"ל, כי כאשר נוטע אשירה הולכת ולומחת וגדלה, כן רעת הדיין בלתי הגון יהיה כן, כי יתחיל צמועט ותהיה רעתו הולכת וגדלה, כי יתחיל מהכיר פנים, ועוד מעט יטה משפט, ומזה ימשך גס ליקח שחד, עכ"ל. [ד], וביערות דבש (ח"א, דרוש י"א) ו"ל, אצל צדיין שאינו הגון, תמורת שריית שכינה שורה סטרא דמסאבא, וזהו ענין אשירה, שהיו עושים למשכן לסטרא אחרא, שהיה שורה עליה רוחות טמאים ומרכבה לסטרא אחרא, וא"כ דיין

אלו, וכן כל הבא לדון לפני דיינים באלו, עובר בחמשה לאווין (כב), ודיין כזה שעמד מעצמו עובר בארבעה לאווין (כג):

נגותו של דיין שאינו הגון, וההנהגה הראויה אליו:

ח כל אדם שיש בו מן המדות המנויין לעיל (סעיפים ה' - ז') המשמש כדיין, הוא דומה לאשירה (כד), ודינו בעבודה זרה (כה), ואסור ליהנות ממנו ולהנות

ו. דיין שנותן לדון באופן שירווה מזה שבר גדול, הרבה יותר משבר בטילה דמוכה, דומה לאלו כסף ואלו זהב, והוא דומה לעוף וכבא על אשת איש, והוא בכלל תעשה את תורתו כקדום לחפור בה הגרוע מלימוד שלא לשמה, ומשן כזה בודאי שלא יצליח לבסוף, והשכינה אינה שורה אצל בית דינו, אלא אדרבה מלאך משחות יושב בצידו ומטעינו מדרך האמת לענות חרין, ובפרט בשאופן קבלת שברו הוא מטרוב כדורא דעניה לאחד הצדדים. ובכלל זה, כי שנתמנה לדיין בשביל כסף שנתן עבור זה, או בשביל עשרה. וכל המעמיד דיין כזה, או שמיסד בית דין באפנים אלו, וכן כל הבא לדון לפני דיינים כאלו, עובר בחמשה לאווין, ודיין כזה שעמד מעצמו עובר בארבעה לאווין.

ה. כל אדם שיש בו מן המדות המנויין לעיל (סעיפים ח' - ז') המשמש כדיין, הוא דומה לאשירה, ודינו בעבודה זרה, ואסור ליהנות ממנו ולהנות אותו, ואסור לכבו, ונעוה לחקל וללול בו ולהתלוצץ בטנו, והמליט שיעלו הוא כמדרשת של חמור:

שאינו הגון הוא כאילו נוטע אשירה, כי שניהם משכנות לסטרא אחרא, ושמה הרגיעה לילית כח שלה צעו"ה, ולכך אמרו כנוטע אשירה, עכ"ל. [ה], ובפנים יפות (דברים ט"ז, כ"א) ו"ל, ונראה הך דמדמה הכתוב דיין שאינו הגון לנוטע

אשירה, כי אחז"ל (סנהדרין ח, א') כי המשפט לאלהים שמתריח לצוראו להוילא מזה וליתן לזה, וכן הוא צנוטע לשם אשירה שמתריח את צוראו לגדל אשירה, כענין שאמרו (ע"ז נ"ד, צ') שמתריחים את צוראם לצור צורת ממזרים, כי גידול נטוע האסורים הוא טורח עליו וכו', עכ"ל. [ו], ובדברי אליעזר (נכד הנוע"א, דרוש דרך נדקה, אום כ"ז) ו"ל, דכסס שהמעמיד דיין שאינו הגון דומה לנוטע אשירה, כך המעמיד דיין הגון דומה כאילו עקר אשירה, עכ"ל. [ז], ובמשך חכמה (דברים ט"ז, כ"א) ו"ל, כמו שאין להצורא יתצרך שום תועלת צהקרצנות, כן יאות להיות צהמשפט להשופט, שגם הוא יפוט לא למטרה חוץ, רק להאמת התכליתי יהיה

כל עיונו וכו', ומה נפלא מאמרם ז"ל כל המעמיד דיין שאינו הגון, והוא שופט לתועלות כבוד או ענין אחר, כאילו מעמיד אשירה אצל מזבח וכו', כי זה מכון אחד שחושצים שהקרצנות המה תועליות, וכן המשפט יעשו לתועלות השופט, עכ"ל. [ח], ומה נוראים דברי הגה"צ ר' דובעריש ראפאפארט אצ"ד ראוא"ה, שנדפס צספר מכתב גלוי (לדפה"ס כ"ט ע"צ) ו"ל, דכיון דמינוי דיין שאינו הגון דומה לנטיעת אשירה, א"כ כמו דבאשירה הדין יחרג ואל יעבור, כך אנו מחוייבין למסור נפשינו ומאודינו על זה שלא למנות דיין שאינו הגון, עכ"ל:

מז דיין שאינו הגון דינו בעבודה זרה. [א], בבמ"ע (סי' ח, סק"ה) ו"ל, דומיא לעבודה זרה, ע"כ. [ב], והגם דרהיטת לשון חז"ל והפוסקים משמעו מדיין המתמנה צצביל כסף וזהב דנקרא אלהי כסף וכנ"ל (ס"ז), אמנם הלא כל דיין שאינו הגון, שיש צו אחד מן המדות המנויין לעיל (ס"ה - ז'), הרי נקרא אשירה וכנ"ל (הערה מ"ד) ומנצבה וכנ"ל (הערה י"ז), וממילא פשוט דכל מה שאמרו חז"ל על דיין המתמנה צצביל כסף, משום לתא דעבודה זרה, הוא גס צכל דיין שאינו הגון שיש צו אחד מן המדות המנויין לעיל (ס"ה - ז'):

מן אסור ליהנות ממנו ולהנאותו. בפתחי תשובה (סי' טו', סק"ג) צעם ברבי יוסף (סס, אות ד') שהציא צעם קנה חבמה (דרוש הדיינים, ד"ה ועלכו') צוה"ל, והנהנה ממנו כנהנה מעבודה זרה, והמהנהו במתנות לא די ללא הוא כזיכוריס, אלא הוא כמהנה לעבודה זרה, והמכבדו כמכבד לעבודה זרה, עכ"ל. [וראה לעיל (הערה ל"א) עוד מקורות על האיסור להנאותו, עי"ש]:

מן אסור לבבדו. בירושלמי (זיכוריס פ"ג, ה"ג) [הוצא בביאור הגר"א (סי' טו', אות ז')], ואין קורין אותו רבי, ע"כ. וברמב"ם (סנהדרין פ"ג, ה"ט) וז"ל, דיין המתמנה שצביל כסף וזהב אסור לעמוד לפניו, עכ"ל. וכן הוא בסוד וש"ע (תו"מ סי' טו', ס"א), עי"ש:

מח מצוה להקל ולזול בו. [א] ברמב"ם (סנהדרין פ"ג, ה"ט) וז"ל, וזו חכמים להקל אותו ולזול בו, עכ"ל. וכן הוא בסוד וש"ע (סי' טו', ס"א), עי"ש. [ב], ובסמ"ע (סס, סק"ה) כתב צוה"ל, דומיא לעבודה זרה דמזוה לזלזל

צוה, עכ"ל. [ג], ובאורים (סס, סק"ד) וז"ל, כי הקרא קראהו אלהי כסף וזהב, והרי הוא כעבודה זרה דראוי לנהוג בו בזיון, עכ"ל:

מח מצוה להתלוצץ ממנו. [א], באורים סיים אחר לשון הג"ל (בהערה מ"ח) צוה"ל, וכל ללנותא אסור וכו' [ב] מלליותא לעבודה זרה (סנהדרין ס"ג, ז'), עכ"ל. [ב], ובח"ת"ם (ש"ת ח"ו, ליקוטים סי' נ"ט) קמוסיף עלה צוה"ל, וכל ללנותא אסור לבר מללנותא לעבודה זרה, והרי הדיין הזה דינו כעבודה זרה, ואיתא במס' מגילה (כ"ה, ז'), לזרובא דרבנן דסני שומעניה שרי לבזויה בגימ"ל ושי"ן, עכ"ל עי"ש:

נ הטלית שעליו הוא במרדעת של חמור. [א], בירושלמי (זיכוריס פ"ג, ה"ג) [הוצא בביאור הגר"א (סי' טו', אות ז')] וז"ל, והטלית שעליו כמרדעת של חמור, ע"כ. וכן הוא ברמב"ם (סנהדרין פ"ג, ה"ט), ובחינוך (מנוה מ"ד), והוצא בב"י (סי' טו', ס"א). [ב], וביאור הדמיון מטלית שעליו למרדעת של חמור, עי' מהרש"א (ח"א, סנהדרין ז', א', ד"ה שצביל כסף), ומשך חבמה (שמות כ', כ', ד"ה אלהי), עי"ש:

אותו (טו'), ואסור לכבדו (טו'), ומצוה להקל ולזול בו (טו') ולהתלוצץ ממנו (טו'), והטלית שעליו הוא במרדעת של חמור (ט):

הנוהר בהגדרים מובטח שלא יבשל בעיוות הדין: **מ**ן חז"ל חיזקו ואימצו את לבם של הדיינים, לעודדם שלא ימנעו עצמם מלישב בדין מיראתם שיבשלו בעון החמור של עיוות הדין, בהבטיחם להם שייזכו לסייעתא דשמיא מיוחד שלא להכשל בעון זה (נא). **א**מנם הבטחה

ת. כל אדם שיש בו מן המדות המעניין לעיל (מעופים ח' - ו') הממשש כחין, הוא דומה לאשורה, ודינו כעבודה זרה, ואסור להנות ממנו ולהנות אותו, ואסור לכבדו, ומצוה להקל ולזול בו ולהתלוצץ ממנו, והטלית שעליו הוא במרדעת של חמור: ט. חז"ל חיזקו ואימצו את לבם של הדיינים, לעודדם שלא ימנעו עצמם מלישב בדין מיראתם שיבשלו בעון החמור של עיוות הדין, בהבטיחם להם שייזכו לסייעתא דשמיא מיוחד שלא להכשל בעון זה. אמנם הבטחה זו היא רק, ככל עוד כשהם מצידים שוטרים על הגדרים מה שהטילה עליהם התורה כדי לחסמם מפה יקיש דעיוות הדין, וכוונתם רצויה לשטום לכוון את דעתם אל האמת, או הם מובטחים שלא יכשלו אף באפנים שאין באפשרותם להורח:

נא הבטחת חז"ל שלא יבשלו בעיוות הדין. [א], בגמרא (סנהדרין ו', ז') שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה [שאם אטעה איענש, (רש"י)], תלמוד לומר (דנב"י ז', י"ט ו') עמכם דבר משפט [לפי מה שעם לצבכם, שלצבכם נוטה צד, כלומר בצענותיהם עמכם במשפט, לפי אותו דברים תשפטו ולא תיענשו, (רש"י)], אין לו לדיין לירא ולמנוע עצמו מן הדין, (רש"י)], אלא מה שענינו רואות [וימתכוין להוציאו לזקו ולאמיתו, ושוב לא יענש, (רש"י)]. וכ"ה בתוספתא (סס פ"א, ה"ט). וכ"ה ברמב"ם (סנהדרין פ"ג, ה"ט), ובסוד (סי' טו', וברמ"א (סס, ס"ב). ובב"י (יו"ד סי' של"ו, אות א') וז"ל, ואם טעה בלא הודע, אין עליו עונש, עכ"ל. [ב], ובלבוש (תו"מ סי', ס"ב) וז"ל, כלומר אין לכס לירא ולמנוע מן הדין שצביל זה, כי לא תיענשו כי עמכם דבר המשפט, כלומר אם תשפטו מה שעם לצבכם על פי טענותיהם ודבריהם לזקקם ולאמתם, שוב לא תיענשו, כי אין לדיין אלא מה שענינו רואות, עכ"ל. [ג], ובבלי

יקר (בראשית מ"ט, ט"ז, ד"ה דן) וז"ל, דן ידין עמו כאחד שצטי ישראל. יאמר שאע"פ שצדגליס יהודה נוסע בראשונה ודן באחרונה, מ"מ ישוה לו גם הוא שידין את עמו כאחד כמיוחד שצצט ישראל והוא יהודה, כי שמשון שפט את ישראל כדוד דדורו, וכמ"ש במלך המשיח שיצוא מיהודה (ישעיה י"א, ד') וצרוח שפתיו ימית רשע, כך יהי דן נחש עלי דרך, כי כל נחש ממית צרוח שפתיו, ומדקאמר ידין עמו ש"מ שמדבר ברשעי ישראל, שידין אותם ויכלה הקוליס מן כרס ה' לבאות, וע"כ היה מן ההכרח שיסע יהודה בראשונה ודן באחרונה, לפי שיהודה נמשל לאריה שעיקר כמו צונצו, וא"כ כשהלך יהודה לפני מחנה ישראל ואחוריו כלפי העם, דומה כאילו וצו פונה למחנה ישראל רמו שצו ידין עמו לשזור זרועות רמות, ודן נמשל לנחש שאין כמו אלא צפיו, ע"כ דין הוא שיסע באחרונה ופיו פונה אל מחנה ישראל כי צו ידין עמו, ולפי שכל דיין יש לו רבים הקמים עליו, ע"כ אמר לא תגורו מפני איש, כי ליסועתך קויתא ה', ואלהים נצב בעדת אל (תהלים פ"ב, א') להצילם מאנשי זרוע וכו', ומה שמצינו, שמשה המשיל את דן לגור

אריה ויעקב המשילו לנחש, רמז שכל דיין יש לו מלחמה פנים ואחור, יש מעיזים בפניו לומר לו מוסיף אני עליך דיינים, כמ"ש (דברים א' י"ג) טרחכם ומשאכם וריבכם, ויש מרנן אחריו אבל לא בפניו, ע"כ ניותיד להיות בעל כח

ואמין רוח לנחש פנים ואחור, ולא יתן את לבו לכל הדברים אשר ידברו בין בפניו בין אחריו, אלא יהיה כאריה ונחש זה כחו באחריו וזה כחו בפניו וזה רמז נכון, עכ"ל. [ד], ובבל"י (דברים ד', ה', ד"ה ועל) ח"ל, ועל המשפטים שהזכיר אמר, כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים וגו', שאם יאמרו האומות מה יתרון לכם במשפטים אשר הונחו בתורה, הלא כל אומה יש לה נימוסים וסדר דיין, ע"ז אמר מדע משפטים שלנו יש להם שלימות אלהי, לפי שאמר (תהלים פ"ג, א') אלהים נצב בעדת ומכאן למדו שהקצ"ה נצב בעדת הדיינים, כ"א הדיין קורא אל ה' על כל דאליס גבר, איש זרוע המגזס אל הדיין, ה' יענהו משמי קדשו, כי ה' יריב ריבם, והמשפט לאלהים הוא, ע"ז אמר אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו. מה שלא נמלא כן במשפטי הגוים, עכ"ל:

גב זהו רק בשמצידם בוונתם רצויה לבוין אל האמת. [א], פשוט, וכן יואל מדברי יד רמב" (סנהדרין ו', ז') ח"ל ושמה יאמר הדיין מה לי ולעבר הזה,

שמה אטעה ואענש, ת"ל ועמכם בדבר משפט, לפי מה שעם לצדכם תדונו, כלומר שאין לדיין הראוי לדון לימנע מן הדין לגמרי, אלא כריך לכוין את לבו להוציא את הדין לאמתו וללדקו, ולפי מה שלבו נוטה בדבר יפסוק את הדין, ושזב אינו נענש, והיינו דאמרין אין לדיין אלא מה שענינו רואות, עכ"ל. [ב], ובבנימין זאב (סי' רצ"ו) ח"ל, כלומר ויכוין ללדקו, ושזב לא יענש, עכ"ל. [ג], ובמהרש"א (ת"א סנהדרין שס, ד"ה שמה) ח"ל, ועוד יש לומר שמה יאמר הדיין מה לי ללעבר הזה, שלעולם הדיין הוא בלעבר שמה לא כוון אל

זו הוא רק, בכל עוד בשהם מצידם שומרים על הגדרים מה שהטילה עליהם התורה כדי להשמר מפח יקוש דעיוות הדין, וכוונתם רצויה לשמים לכווין את דעתם אל האמת, אז הם מובטחים שלא יבשלו אף באופנים שאין באפשרותם להיזהר(ג):

בשאין נזהרין בגדרים בודאי יבשלו בעיוות הדין: **י** אבל דיינים שמחמת להוטתם להתעשר, מתירין לעצמם על ידי מצדקאות שונות ומשונות, לעבור על אוהרות התורה וחז"ל, ולהרום הגדרים מה שהטילו עליהם כדי לשמרם מן הבשלון דעיוות הדין, כיון שהם פותחים בזה בעצמם את הפתח לכל הקלקולים, הם בגדר רשעים אף אם לא יבשלו(ג),

ט. חז"ל חיוקי ואימנו את לבם של הדיינים, לעודם שלא ימנעו עצמם מלישב בדין מראתם שיבשלו בעון החמור של עיוות הדין, בהבטיחם להם שיוכו לסייעתא דשמיא מיוחד שלא להבשל בעון זה. אמנם הבטחה זו היא רק, בכל עוד כשהם מצידם שומרים על הגדרים מה שהטילה תורה כדי להשמר מפח יקוש דעיוות הדין, וכוונתם רצויה לשמים לכוין את דעתם אל האמת, או הם מובטחים שלא יבשלו אף באופנים שאין באפשרותם להיזהר:

י. אבל דיינים שמחמת להוטתם להתעשר, מתירין לעצמם על ידי מצדקאות שונות ומשונות, לעבור על אוהרות התורה וחז"ל, ולהרום הגדרים מה שהטילו עליהם כדי לשמרם מן הבשלון דעיוות הדין, כיון שהם פותחים בזה בעצמם את הפתח לכל הקלקולים, הם בגדר רשעים אף אם לא יבשלו, ומכאן לא רק שאינם מובטחים בשום שמירה כלל מעיוות הדין, אלא אדרבה דיינים כאלו בודאי שיבשלו בעון החמור דעיוות הדין, והם מובטחים להתדרדר מדוי אל דוי עד לאין תרפא חז"ל:

האמת, שמה טעה בשכלו, תלמוד לומר עמכם וגו' כי ה' יהיה עמכם בדבר המשפט לכיון דעתכם אל האמת, ואין לו לדיין אלא מה שענינו רואות לכיון דעתו אל האמת, וה' יהיה עמו בזה לכוונו אמת לאמתו, עכ"ל. [ד], ובישמה

משה (משפטים) ח"ל, איתא (סנהדרין ו', א') יראה הדיין כאלו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנס פתוחה לו מתחתיו, ואמרו רז"ל (שם ו', ז') ושמה יאמר הדיין מה לי וללרה הזאת, תלמוד לומר (דה"י ז', ז') ואלקים עמכם בדבר המשפט, והוא הבטחה לכל יאגה אחר שיעשה הכל כדת בעיון וחקירה כפי יכלתו, לאחר שיעשה מה שביכולתו וכו', אז רגלי חסידיו ישמור וכו', אבל זה רק באם שהם מרוחקים מכל דבר נבלה, ובכאשם המזוי בנקלה בעקמת שפתיים, ולריך לזה הרחקה רבה, לאם נכשל בזה כבר הוא מכיתות תשמ"ל [תניפים, שקרנים, ליליס, מספרי לשון הרע], שאמרו רז"ל (סוטה מ"ב, א') שאינם מקבלים פני השכינה, אם כן לזב אנוש ימיהז להון, והטעות מזוי ואחריותן עליהם, וזה אמרו מדבר שקר תרחק, אז ודאי נקי וצדיק אל תהרוג, עכ"ל:

נג הם בגדר רשעים אף בשלא יבשלו. [א], דהנה אף אם לא נכשלו, מכל מקום צעאם ההתפקרות לנסיונות, קעצרי על איסור ונקראים רשעים בשביל זה בלזב, וכמו שכתב

הרשב"ם (ז"צ נ"ו, ז', ד"ה רשע הוא) ח"ל, ואף על פי שפואס עיניו, שלא היה לו לקרב אלא להרחיק מן העבירה, דקימ"ל (חולין מ"ד, ז') הרחק מן הכיעור, עכ"ל. ועי' שו"ת אגרות משה (אה"ע ת"א, סי' נ"ו, ד"ה וגדולה), מש"כ בזה, עי"ש. [ב], וראה לקמן (סי' ז', הערה ?) שהוכחנו עפ"י, דלפי מצב העגום כהיום, שרבים חללים הפילה אומנות הדיינות, אסור לשום אדם לירד לאומנות הדיינות, אם לא באופן שיתפרנס ממשכורת קצוב ממס הקהל, הבא מכל בני הקהלה ולא מן הבעלי דין, ומבלי שיתלה לפי ריבוי הדיינים, רק לפי השבוע או החודש, עי"ש:

נך בשאינם נוהרין אינם מובטחים שלא יבשלו. [א],
בגמרא (ברכות ל"ג, א'), אמר ריו"ח, משל לאדם אחד
שהיה לו בן, הרמיזו וסכו והאכילו והסקהו ומלה לו כיס על
זוארו, והושיבו על פתח של זוגות, מה יעשה אותו הבן שלא

וממילא לא רק שאינם מובטחים בשום שמירה כלל מעיוות הדין (ג'), אלא אדרבה דיינים כאלו בודאי שייבשלו בעוון החמור דעיוות הדין, והם מובטחים להתדרדר מרחי אל דחי עד לאין מרפא (גה) ח"ו:

י. אבל דיינים שמחמת לחוצתם להתעשה, מתורין לעצמם על ידי מנדקאות שונות ומשונות, לעבור על אזהרות התורה וחז"ל, ולהרום הגדרים מה שהתילו עליהם כדי לשמור מן הכשלוך דעיוות הדין, כיון שהם פותחים בזה כעצמם את תופת לכל הקלקולים, הם בגדר רשעים אף אם לא יבשלו, וממילא לא רק שאינם מובטחים בשום שמירה כלל מעיוות הדין, אלא אדרבה דיינים כאלו בודאי שייבשלו בעוון החמור דעיוות הדין, והם מובטחים להתדרדר מרחי אל דחי עד לאין מרפא ח"ו:

כן אינו מכויז אל האמת, ועל כן חלקים נלכ בעדת הדיינים ללמדס דעת ועומק הדין, על כן מהראוי לדיין להרהר בתשובה קודם הדין, כדי שיהיה הס"י נלכ עמו ואז יכוין הדין לאמתו, עכ"ל. [ה], ובמהרש"א (צ"ז ח, ז, אד"ה והמשכילים) ח"ל, הדיין המשכיל כשיראה הדין משונה כדין מרומה, אין לילך אחריו לומר אין לדיין אלא מה שענינו רואות לפי העדות, אך ידון אותו לפי אמתות הענין, וזהו דין אמת לאמתו, כי לא יאמר לדון אותו דין אמת לפי עדות, אך כשיראה צו דין מרומה יתמוך את האמת לפי אמתת הענין, וזהו יתדמה ג"כ לצורא שיהא דין אמת לפי אמתת הענין כי הוא

יראה ללכז, ולזה כוונו פ"ק דשבת כל דיין שדן דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב"ה והוא הפירוש שכתבו התוס' שם לאפוקי דין מרומה גם בשמעתין דקדקו לפרש לשון אמת לאמתו דאמת לאפוקי דין מרומה כו' ולאמתו שלא יטו כו' עכ"ל. [ו], ובקריית ספר (סנהדרין פכ"ד, הא) ח"ל, ומשרצו בתי דינין שאינם הגונים, הסכימו שלא ידון הדיין בסמיכת דעתו ולא באומדן, אבל אם יודע בדין שהוא מרומה יסתלק, ולא יאמר הקולר תלוי בזואר העדים כדכ' מדבר שקר תרחק, עכ"ל:

נך אדרבה מי שאינו נוהר מובטח להבשול. [א], באבות דר"ג (נוסחא א', פ"א) ועשו סייג לתורה, ועשה סייג לדבריד כדרך שעשה הקב"ה סייג לדבריו, ואדם הראשון עשה סייג לדבריו, תורה עשה סייג לדבריה, משה עשה סייג לדבריו, ואף איוב ואף נביאים וכתובים וחכמים כולם עשו סייג לדבריהם, איזהו סייג שעשה הקב"ה לדבריו וכו', [ושם (פ"צ)] איזהו סייג שעשו כתובים לדבריהם, הרי הוא אומר הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה (משלי ה', ח'), הרחק מעליה דרכך זו מינות, שאומרים לו לאדם אל תלך בין המינים ואל תכנס לשם שמה תכשל צם, ואם אמר בטוח אני בעלמי שאע"פ שאני נכנס לשם איני נכשל צם, שמה תאמר שומע אני את דבריהם וחוזר צי, תלמוד לומר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים (שם צ, י"ט), בתיב טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שלחנה (שם ט' ז'), אלו רשעים, שבזמן שאדם נכנס ביניהם מאכילין אותו ומסקין אותו ומלבישין אותו ומכסין אותו ונותנין לו ממון הרבה, כיון שהיה כאחד מהם כל אחד ואחד מכיר את שלו ונטולו, ועליהם נאמר

יחטאו, ע"כ. והוצא ברש"י (שמות ל"ג, ל"א), עי"ש. ובמו כן הוא ממש גם צני"ה, איך יוכל הדיין לקמוך על עזר ה', שלא ייכשל בעיוות הדין, אם הוא עצמו פורק מעליו כל הגדרים שהטילה עליו התורה, הרי הקב"ה יאמר לעומתו, צני, עד שאתה מצקש ממנו שאעזור לך שלא תיכשל, הלא אני כבר קידמתי וציקשתי ממך וגם ציוותי עליך שתשמור על הגדרים מה שהטלתי עליך, ואם אינך מקיים אותם, איך תוכל לכפות לעזרתי. [ב], ובתורת המנחה (סקילי, תלמוד הרשב"א, לפרשת נצבים, דרשה ע"ו) ח"ל, ושמה יאמר הדיין הואיל ומן השמים מנו אותי, לפי שאין פרנס מתמנה מלמטה עד שמכריזין עליו מלמעלה וגו', אם כן ירחמו עלי מן השמים ולא אענש, על זה נאמר (דברים כ"ט, ט"ו) כי אתם ידעתם את אשר ישצנו צארך מצרים ואת אשר עבדנו בקרב הגוים אשר עברתם ותרואו את שקוציהם ואת גולויהם וגו', וכנגד שרי האומות נאמר, שאע"פ שהקב"ה הפקידם להיות שרים על האומות, מ"מ הוא נפרע מהם דכתיב (צמדנר ל"ג, ד') וצאלהיהם עשה ה' שפטים. פן יש צכס איש או אשה או משפחה או שבט וגו', ותצערו הרע מקרבכם קודם שיתפשט, שאם לא תמחו ביד וכו' היחידים יתפשט הרע בכל המשפחה, ומן המשפחה לכל השבט, ומן השבט לכל ישראל, עכ"ל. [ג], ובאלשיך (שמות כ"ג, ח) ח"ל, ושמה תאמר, אם הדין מרומה, צמה תדע, אולי עיני שכלך עוורות מהשיג אמתת הדבר ותטעה, ואשר אינו מרומה תחשבו למרומה, או צהפק, לזה אמר ושומד לא תקח, כי השומד הוא מעור עיני שכל פקחים להטות, וצכל דעתם חושצים שהדין עם נותנו, כלומר אך אם תלך בתום יפקחו עיני שכלך ולא תטעה, כי אלהים נלכ בעדת הדיינים יאפייע כך רוח ממרוס לדעת, המרומה או הבלתי מרומה, עכ"ל. [ד], ובאגרא דרפקא (אות קכ"ח) ח"ל, אי אפשר לכויז הלכה לאמתיה, ועומק הדין במשפטי בני אדם בין איש לרעהו, אם לא יהיה הס"י עם השופט בצעת המשפט וכו', לזה תמצא אפילו למדן גדול מטה דין לפעמים, אפילו בדבר שהינוקות של בית רבן יודעים, הוא טועה בלא הודע ובלא מתכוין, וזה גורם החטא כי הס"י אינו עומד עמו, על

